

УДК 165.612: 316.61

*Ковтун Ю. В., канд. філос. наук, завідувач кафедри філософії
Житомирського національного агроекологічного університету*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАДИЦІЯ»

В умовах становлення і розвитку постіндустріального суспільства, прискорення темпу життя, загострення соціальних, міжетнічних, міждержавних конфліктів, що супроводжується перманентною світоглядно-ціннісною кризою, іманентним імперативом буття людини є необхідність ідентифікувати себе з певною соціокультурною традицією. Тим більше, що в процесі реформування й модернізації українського суспільства особливого інтересу набуває аналіз тих зразків соціально-філософського дискурсу, в межах яких відбувається критичне засвоєння інноваційного соціокультурного досвіду з опорою на власну традицію. Одночасно дослідження феномену традиції є необхідною умовою цілеспрямованого напрацювання основних векторів розвитку України у майбутньому.

Визначення поняття "традиція" через значну кількість явищ, котрі можна підвести під нього, вимагає глибоких міждисциплінарних зусиль у межах соціальної філософії, історії філософії, соціології, культурології, етнографії та ін. У міждисциплінарному контексті традиція є універсальною формою і механізмом упорядкування і структування змістів. Традиція як універсальна форма фіксації, закріплення і збереження елементів соціокультурного досвіду, універсального

механізму його ретрансляції забезпечує стійку спадковість соціокультурних процесів.

В історії соціально-філософської думки сформувалася декілька підходів до розуміння феномену традиції. У кн. XVIII – на поч. XIX ст. окреслилося осмислення традиції через опозицію традиція-революція. Ця тенденція знайшла відображення у напрацюваннях Е. Берка, Ж. де Местра, Л. де Бональда, Ф. Савіньї, котрі на основі дослідження Французької буржуазної революції кінця XVIII ст. розглядали традицію у політичній, економічній, культурній, релігійній сферах як основу функціонування соціуму. Поряд із цим в епоху Просвітництва сформувалася тенденція протиставлення традиції розуму (І. Кант, Г. Гегель), за якою традицію не можна пізнати без застосування розуму як єдиного джерела авторитету. Натомість у романтизмі (Й. Гердер) традиція мислиться як протилежність розумній свободі, як історична даність, котра значною мірою визначає настанови й вчинки людини.

У XX ст. поширеним стало осмислення традиції у контексті аналізу традиційного й індустріального суспільства на основі опозиції традиція-новація у дослідженнях Ш. Айзенштадта, Е. Бородіна, В. Власової, Е. Гідденса, О. Гнатюк, Е. Дюркгейма, С. Кальцевої, Д. Лернера, Е. Маркаряна, М. Михальченка, Л. Нагорної, М. Рябчука, Е. Сміта, А. Токвіля, С. Хантінгтона, Е. Шилза. У психоаналітичному дискурсі (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Едінгер) традиція розглядається у контексті дослідження архетипів як універсальних форм колективного несвідомого. У межах структурно-функціонального підходу (П. Бергер, Г. Гадамер, В. Каїров) традиція розкривається через низку функцій: охоронну, адаптаційну, комунікативну, ідентифікаційну, селективну, конструктивну, регулятивну, ретрансляційну.

На основі визнання або заперечення творчого начала в традиції у соціально-філософському дискурсі сформувалося два основні підходи. Згідно з першим підходом (М. Вебер, Т. Парсонс), обґрунтовується розуміння традиції як статичного явища соціокультурного досвіду. В межах другого підходу у змісті традиції виділяється творче, інноваційне начало (Ш. Айзенштадт, П. Бергер, В. Лісовий, Дж. Маркофф, А. Мельвіль, Г. Праздников, С. Хантінгтон). У західноєвропейському посткласичному традиціоналізмі XX ст. (А. Бенуа, Р. Генон, Ю. Евола, Ф. Шуон) сформувалося онтологічне розуміння традиції як універсальної трансцендентальної сутності, осмислення якої можливе через містичне пізнання. До цього підходу тяжіє і феноменологічна герменевтика М. Еліаде, котрий запропонував інтерпретацію символізму релігійних традицій і вивчення специфіки життєвого світу "традиційної людини".